ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΑΠΟΚΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ 1930-1939

(Σημείωσις. Η ανάρτησις αυτή αναφέρεται σε αποκριάτικα δρώμενα, πού ώς γνωστόν, περιέχουν και άσεμνα και ού φωνητά σημεία, οι αναγνώστες πού δεν επιθυμούν, ή, απεχθάνονται τις ελευθεροστομίες, παρακαλούνται να μήν συνεχίσουν την ανάγνωση, η καταγραφή τών οποίων, όμως είναι αναγκαία, γιατί αποτελούν και ώς έχουν Μνημεία τού Λόγου, κληρονομιά τών παραδόσεων τών προγόνων μας).

Γράφει ο **Παν. Γεωρ. Δημάκης,** Υπεύθυνος Ιστορικού Αρχείου Δήμου Αμφικλείας Ελατείας Email: pgdimakis@gmail.com

Όλες οι μικροκοινωνίες, έχουν τον δικό τους, αφηγηματικό αποκριάτικο μύθο, πού σε γενικές γραμμές, περιελάμβανε ξεφάντωμα και γλέντι τρικούβερτο, με την συμμετοχή όλης τής κοινότητας, με διαφοροποιήσεις βέβαια κατά τόπους, κυρίως από τα πρόσωπα πού μετέχουν, με τις δεξιότητες αλλά και το χρονικό πλαίσιο, πού διαμόρφωναν οι οικονομικές και κοινωνικές συγκυρίες και δίνουν αυτό το ξεχωριστό κάτι, στα αποκριάτικα δρώμενα, με ανανεώσεις, καινοτομίες, ιδέες, στα πατροπαράδοτα γενικά, έθιμα και πρακτικές. Η εορταστική βάση όμως ήταν σταθερή και θεμελιωμένη, επάνω στην αλλαγή τής εποχής, την Άνοιξη πού ανανεώνει και αναγεννά. Η Μεγάλη Σαρακοστή, η κυρά Σαρακοστή (φωτό 1) παραμένει το προγονικό πρόσημο τού καθαρμού, ψυχής και σώματος, ώστε όλα να είναι νέα, με αποχές, συμμετοχές, ανατροπές, με θετικά και αντιθετικά ρεύματα, πού δημιουργούσαν προϋποθέσεις, για τα αποκριάτικα ξεφαντώματα, πού σέρνουν μαζί τους, πανάρχαιες δοξασίες, δρώμενα, τελέσματα, όπως μισοδιακρίνονται, στις μεταμφιέσεις, στην εκφώνηση ασέμνων σχολίων ακόμη και αισχρολογιών, πού έχουν σκοπό την αποδόμηση τής κατεστημένης κοινωνικής εικόνας, στην παρουσία και την συμπεριφορά, πού αντικαθίσταται με τις βωμολοχίες, τις άσεμνες χειρονομίες και κάθε τι πού μπορεί να ανατρέψει και να αναστρέψει, την ειρηνική και αδιατάρακτη εικόνα, μίας ειρηνικής αγροτικής κοινότητας, όπως η Ελάτεια, ώς κυτταρικό κοινωνικό δείγμα, πού φαίνεται να ανατινάσσεται, για να ανανεωθεί και να επανέλθει, με την ανατροπή τών οδηγητικών κανόνων και δεσμεύσεων, νέα και δυναμικότερη στο προσκήνιο.

φωτό 1. Η κυρά-Σαρακοστή.

Στις Μεγάλες Αποκριές, μετείχαν όλοι ιδιαίτερα όμως οι νέοι, πού από την Πέμπτη, οργανωμένοι κατά γειτονιά και συντροφιά, εξεστράτευαν στο Σβαρνιά, στην Α'βσο (Άβυσσο), στον Καρύδο, για τα λεγόμενα κοπ'λα, τα φρύγανα, θυμάρια, σκαντζοπούρναρα κ.λ.π. πρώτη ύλη για τις φωτιές, "μπουρμπούνες", πού τις στοιβαζαν σε σωρούς στις γειτονιές, για να ανάψουν οι φωτιές, το βραδάκι και να τελειωθεί το έθιμο, πού με το καθαρτικό πήδημα τής φωτιάς, τα αγόρια, ακόμη και τα κορίτσια, πού ευετηριακά, θα παντρεύονταν μέσα στην ίδια χρονιά, με την καθαρτήρια αυτή διάβαση. Φυσικά υπήρχαν και οι χοροί, με τα Αποκριάτικα τραγούδια, με την συνοδεία καραμούζας, ντουλιού και την εμφάνιση αυτοσχέδιων μασκαράδων, ντυμένων με προβιές και παλιόρουχα, μάσκες, μουτζούρες, κόσκινα, σφυρίχτρες και άλλα ευφάνταστα. Διάσημοι διασκεδαστές τότε ήταν ο μακάριος, στιχοπλόκος Αποστόλης Βασιλείου με τα λεγόμενα "τσαντίσματα*" τετράστιχα, πού τα απήγγειλε στις φωτιές, μεγαλοπρεπώς ντυμένος με μία ποιμενική παλιόκαπα. Δυστυχώς αυτά χάθηκαν τα περισσότερα, αλλά η μνήμη τού θαλερού, συμπατριώτη μας στρατηγού Σωκράτη Κ. Κορδαλή, συγκράτησε ένα, πού το παραθέτω εδώ ώς δείγμα, πού σχηματοποιεί την εικόνα εκείνων τών χρόνων. Ένα τετράστιχο-παραβολή για την ηλικιακή εξελιξη τού ανθρώπου. "Τα μακριά κοντύνανε (μάτια) τα δύο γίνηκαν τρία (πόδια - ραβδί) τα άλογα ψοφήσανε και τα βουνά ασπρίσανε". Σημαντική η παρουσία και τών γυναικών, στούς χορούς και στα μασκαρέματα, με την αρχηγία τής Θυμιούλας Χ. Χέβα, στα δρώμενα με τον Λουκά Προφήτη καβάλα στο γαϊδουράκι ανάποδα, με μανδύα ένα μπαλωμένο "κουρμπάτη" (παλιοπάπλωμα) να καταναλώνει με τα χέρια πλαστά μακαρόνια περασμένα, στον πισινό τού γαϊδάρου! Όσο περνούσε η ώρα, τον λογαριασμό τής φωτιάς, πλήρωναν και οι φράχτες, οι εκτεθειμένες τρακάδες στις αυλές, ενώ τα τραγούδια άλλαζαν και το "Λεμονάκι μυρωδάτο" , και, το "Στής Ακρίβειας τον καιρό", θέση έπαιρναν τα άσεμνα, όπως το "Θεια μου Νι- μωρ' Θεια μου Νι, θεια μου Νικολάκαινα..." και ακόμη πιο προχωρημένα "Πού τσ' ανάβουν τις φωτιές..) μέσα στη γενική χαλάρωση και ευθυμία, να τα εκφωνεί ο σιδηρουργός κουτσο-Σωτήρης και να τα επαναλαμβάνει ο θεατρικός κυκλικός χορός, θεατών και χορευτών μέχρι πρωίας. Αργά έκανε την εμφάνιση της, η πολυθρύλητη Τριάδα, με κρεμασμένα κουδούνια, πλεξίδες σκόρδα, κρεμμύδια, στο λαιμό και με φουστανέλα, υπό την οποία έκρυβε ένα τεράστιο ανδρικό μόριο, πού το επιδείκνυε ξαφνικά, ενώ ακολουθούσαν κι άλλα άσεμνα τραγούδια όπως... τούτες τις Αποκριές μάς μοιράσαν δύο σακιά ψ@λ@ς ,πήραν όλες από μία, έμεινε και μια στραβιά, πού την πήρε μια γριά .... Αριστοφανική, με ολίγη από Ρωμαϊκή παρακμιακή, ατμόσφαιρα, υπόλειμμα εορτών τού Ηλιοστασίου, πού είχε ανεπιτυχώς απαγορεύσει η Ζ' Εν Τρούλλω Σύνοδος, (Ράλλη-Ποτλή Σύνταγμα 2,450 Θ. Βαλσαμών...ορχήσεις απρεπείς ανδρών και γυναικών). Το απόγευμα τής Κυριακής, ήσαν οι επίσημοι χοροί, στο μεσοχώρι, στην Κάτω πλατεία, οι επισημότεροι με την κομπανία τών Καψουραιων, ενώ η Άνω τού Αγίου Δημητρίου, τού Σ'λα-μαχαλά οι λαϊκότεροι, με τούς Μπεταίους, Μπαστούνηδες κ.λ.π. οργανοπαίκτες. Σημαντικό επίσης να καταγραφεί, ότι οι περισσότεροι άνδρες και γυναίκες, γι'αυτήν την ημέρα θεωρούσαν, ότι έπρεπε να φορούν, τις πατροπαράδοτες ενδυμασίες, τα χωριάτικα-νυφιάτικα, σάν μία προσφορά τιμής, στις προγονικές αξίες. Το βράδυ τής Κυριακής, οι δρόμοι άδειαζαν, οι ταβέρνες και τα καφενεία έκλειναν και άνοιγαν τα σπίτια, ενώ οι συγγενείς και μόνον κατέφθαναν με μία χιλιάρα κρασί, μεζέδες, συν γυναιξί και τέκνοις, για διασκέδαση μέχρι τα μεσάνυχτα, πού άρχιζε η νηστεία τής Μεγάλης Σαρακοστής, πού τηρούσαν όλοι τότε με αυστηρότητα, αφού υπήρχαν ενεργοί, κανόνες εθιμικοί αλλά και θρησκευτικοί, για μία κοινωνία ισορροπημένη, όχι απασσάλωτη.

Φωτό 3.Μία παλαιά φωτογραφία τής δεκαετίας τού 1930, μας επαναφέρει στην μνήμη, πρόσωπα αγαπητά και οικεία τότε, σχεδόν λησμονημένα σήμερα, πού με τα μέσα και τους τρόπους της εποχής, διασκέδαζαν στο Άλσος ΑΛ ΣΕΡΕΛΗ, τού Συλλόγου Φιλοδένδρων. Η μικρή ορχήστρα από αριστερά αποτελείται από τον Ν. Καψούρα κανονάκι, τον Μπουλώτα ή Καραφαγά κλαρίνο και Γ. Καψούρα λαούτο. Με λίγη προσοχή διακρίνει κανείς, τούς εύθυμους διασκεδαστές, με καπέλα και λεπτομέρειες αποκριάτικες. Διακριτός με το λευκό φέσι ο Αθανάσης Κοντοθανασόπουλος.

Φωτό 4. Σύλλογος Τεχνιτών Ελάτειας 1950. Από αριστερά Αθ. Μαυραγάνης, υποδηματοποιός, Γιάννης Βασιλείου υδραυλικός, Κυριαζής Μπάσιος οικοδόμος, ο μοναχός Σάββας, Λεωνίδας Μαυραγάνης εφαπλωματοποιός, Γιάννης Παλάντζας σιδηρουργός, Δήμος Τσικλητάρης εμπορορράφτης. Ο Σύλλογος Τεχνιτών ήταν ακμαίος, δημιουργικός και παρών στις κοινωνικές εκδηλώσεις και στα πανηγύρια, ιδιαίτερα τις Αποκριές.

Η Καθαρο-Δευτέρα ανήκε το πρωί στους νεώτερους, (φωτο 3) όταν αγόρια και κορίτσια, έβγαιναν στις εξοχές με νηστίσιμα, ελιές, τουρσιά, σαρμάδες αμπελόφυλλα, αλλά και μία ξεχωριστή λαχανόπιτα, την "σαραντόπιτα". Η σαραντόπιτα ήταν η πίτα τής Σαρακοστής, στη μνήμη τών Τεσσεράκοντα Μαρτύρων των εν Σεβαστεία Αθλησάντων και βέβαια όσα ο αριθμός σαράντα σύρει και αινίττεται, μαζί του, μέσα στον χρόνο. Επιπλέον οι παλαιές εκείνες νοικοκυρές, την παρασκεύαζαν ορφανή, αλάδιαγη, με σαράντα ειδών, διαφορετικά λάχανα τού κήπου και τών χωραφιών, για ευετηρία και ευκαρπία. Η εκδρομή αυτή, στις εξοχές, πού μόλις άρχιζαν να δέχονται τα μηνύματα τής Άνοιξης, συμπλήρωνε με την επαφή τής νεολαίας, τον κύκλο και την αναγεννητική φυσική ακολουθία.

Την θεωρούσαν κι αυτή, μέρος τής διαδικασίας με την ονομασία "σπάσιμο στα μαχμουρλίκια" και όχι κούλουμα. Η συνέχεια ανήκε στον φιλοπρόοδο Σύλλογο Τεχνιτών Ελάτειας, (φωτο 4) όπου αξιώθηκε να έχει, πάντα, δραστήρια και κοινωνικοποιημένα μέλη. Οι τεχνίτες βιοτέχνες αυτοί, αναλάμβαναν την κατασκευή τής "Καμήλας"**, την εμφάνιση και την περιφορά της, ανά τας ρύμας και οδούς. Μάλιστα η κεφαλή ήταν κινούμενη, με μηχανισμό, ένα κρανίο αλόγου ντυμένο, πού ανοιγόκλεινε το στόμα. Ράφτες, σιδεράδες, μαραγκοί, δούλευαν στο Λευτιάνο και το απόγευμα έκαναν πανηγυρική είσοδο, με επικεφαλής το ιερατείο, Η. Μανικα, Γιάννη Παλάντζα, Γ. Τριανταφύλλου, Γερο-Παλούκη, ο Κουτσο-Χρήστος κ. α. πού κρατούσαν μακριές ποιμενικές ράβδους, συνοδευόμενοι από πλήθος, άλλων μεταμφιεσμένων και παιδιών. Φυσικά και εδώ υπήρχαν τραγούδια εύθυμα και πειρακτικά, όπως ο παπάς από την Άμπολη και από την την Καράμπολη... κ.λ.π. που με στεντόρεια φωνή εκφωνούσε ο αείμνηστος κρασοπατέρας κυρ Δημητράκης Κατσαρμάς. Η εκδήλωση συνεχιζόταν με χορούς και τραγούδια και έκλεινε αργά το βράδυ την περίοδο της Αποκριάς.

ΚΑΜΗΛΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ. Σχηματική παράσταση, δεν υπάρχει φωτογραφική αποτύπωση για την Καμήλα τής Ελάτειας, επί τού παρόντος, εκτός εάν βρεθεί κάτι.

Φωτό 2. Η Αποκριάτικη φωτιά στην Ελάτεια, έχει κι αυτή περίεργο σχήμα... φωτο Αντώνης Χριστοδουλάκος 2017.

* Τσαντίσματα – Τσατίσματα, τετράστιχα με την μορφή λαϊκού λόγου όπως οι μαντινάδες στη Κύπρο και στην Κρήτη. Αξιοπερίεργο βέβαια για την Κοιλάδα του Κηφισού.

** Η κατασκευή και η περιφορά ενός ξένου και περίεργου, ομοιώματος ζώου, όπως η καμήλα, αναφέρεται από τον Λιβάνιο, τον 4ον μ.χ. αιώνα όπως και το συναφές ρήμα καμηλώνομαι-μεταμφιέζομαι.